

Westermarck-kokoelmasta

Edvard Westermarckin antropologiset kenttätööt Marokossa ja hänen kirjallinen tuotantonsa avasivat lukijoille näkymiä ei-länsimaisiin tapoihin, uskomuksiin ja rituaaleihin. Westermarck ei ollut nojatuoliantropologi eikä pelkästään antropologikaan, mutta nyt hänen kirjoituksiaan eri aiheista voi lukea vaikkapa nojatuolissa, kun *Filosofia.fi*-portaalissa on avattu hänen valikoitujen tekstiensä arkisto.

Westermarckin keskeiset tutkimusalueet tiivistetään yleensä neljäksi aihepiiriksi: avioliitto, moraalit, Marokko ja uskonto (etenkin kristinusko). Viidentenä pääalueena pidän seksuaalisuutta. Nämä aihepiirit olivat Westermarckille tärkeitä läpi hänen tutkijanuransa, ja hän työsti niitä aktiivisesti elämänsä loppuun saakka. Hänen tuotannossaan pääteemat myös limittyvät toisiinsa ja täydentävät toisiaan. On enemmän syytä puhua jatkumoista ja vuorovaikutuksista eri tutkimusaiheiden välillä kuin hänen ajattelunsa vaiheista.

Myös tieteenalojen välinen yhteistyö oli Westermarckille ominaista. Hänen tuotantonsa ei rajoitu antropologiaan, vaikka antropologinen kenttätö ja vertaileva metodi ovatkin ensisijaisia Marokko-tutkimuksissa. Niissäkin on silti mukana sosiologia ja psykologia tarkasteluja. Avioliittoaihe sisältää evoluutionäkökulman ohella antropologisia ja psykologisia painotuksia, kuten myös moraalisten ideoiden alkuperän ja kehityksen tutkiminen, johon kietoutuu vahvasti filosofinen etiikka. Teoksessa *Ethical Relativity* (1932) filosofinen etiikka ja filosofis-psykologiset pohdinnat syrjäyttävät antropologisen kenttätöaineiston, kun taas uskonnon ja seksuaalisuuden tutkimisessa antropologisilla esimerkeillä on huomattava sija.

Westermarckin moninaiset paperit

Kun Westermarckin julkaisuja on lähdetty digitoimaan *Filosofia.fi*-portaaliin, on johtoajatuksena ollut saada esiin aiheiden jatkumoa varhaisista artikkeleista myöhempään tuotantoon. Koska kirjoja ei ole ryhdytty digitoimaan, valitut artikkelit antavat läpileikkauksen Westermarckin uran teemoista ja täydentävät kirjojen sisältöjä. Toki artikkeleissa on myös kirjojen kanssa päällekkäisiä sisältöjä, sillä Westermarckilla oli tapana uutterasti toistaa eri julkaisufoorumeilla samankaltaisia argumentteja ja näkökulmia – näinhän moni kirjoittaja tekee edelleen.

Valittuaan Englannin ”intellektuaaliseksi isänmaakseen”¹ Westermarck suuntautui julkaisemaan päätuotantonsa englanniksi. Ruotsin kielellä ilmestyi vain osa hänen teksteistään. Kuitenkin hän ehti uransa aikana saada tuotoksiaan julki myös muun muassa saksaksi ja ranskaksi. Tieteellisten artikkeleiden ohella Westermarck

julkaisi matkakuvauksia ja osallistui poliittisiin (kulttuurialueiden tsaarille, Suomen itsenäisyys, Ahvenanmaan kysymys), akateemisiin ja uskonnonvapautta (Prometheusseura) koskeviin kiistoihin. Westermarck on kaikissa julkaisuissaan ainoa tekijä.

Artikkeleiden digitoinnin täydennykseksi Åbo Akademin kirjastoon arkistoidusta Westermarckin kirjeenvaihdosta on valittu hänen tutkimustyönsä ja sen herättämien teemojen kannalta oppihistoriallisesti kiinnostavia kirjeitä². Ne on pääosin lähetetty Rolf Lagerborgille, Westermarckin pitkäaikaiselle kollegalle ja ystävälle. Kirjeenvaihto ulottuu vuodesta 1894 Westermarckin kuolinvuoteen 1939 saakka. Muutamia poimintoja on tehty myös Westermarckin kirjeenvaihdosta Gunnar Landtmanille, Ragnar Numelinille, Rolf Pippingille ja Julio Reuterille. Westermarck oli ahkera kirjoittaja, joka tuotti parhaimmillaan kolmattakymmentä kirjettä vuorokaudessa. Kun esimerkiksi moraalifilosofinen tarkastelu alkoi uuvuttaa, Westermarck saattoi siirtyä opettelemaan arabiaa sekä tutkimaan uskontoa ja taikauskkoa, minkä jälkeen hän päätti työskentelynsä iltaisin kirjeiden kirjoittamiseen.

Åbo Akademin kirjaston Westermarck-kokoelmassa on melko niukasti tieteellisiin keskusteluihin, tutkimusongelmiin tai -tuloksiin liittyviä kirjeitä. Pikemmin runsas kirjeenvaihto sisältää henkilö-, matka- ja järjestelyasioita sekä kuvauksia luonnosta, paikoista, tapahtumista ja ihmisistä. Vanhemmille ja sisarelle lähetetyissä kirjeissä käsitellään samoja aiheita, vaikkakin Westermarck hieman valottaa myös omia tuntemuksiaan. Äiti vaikuttaa olleen hänelle tunnetasolla läheisempi kuin isä. Akateemiseen opetustyöhön, julkaisuutoimintaan ja teosten vastaanottoon liittyy varsin sovinnasta ja muodollista kirjeenvaihtoa.

Kirjeissään Westermarck ei ole taipuvainen luonnehtimaan mielentilojaan saati tunnustamaan psyykkisiä ristiriitoja. Erimielisyydet kytkeytyvät enimmäkseen tieteellisten näkökantojen ja teorioiden eroihin. Timothy Stroup onkin aiheellisesti todennut, että Westermarckin kirjeet ovat filosofisesti ”vähiten paljastavia”³. Tähän kantaan voin paljolti yhtyä, mutta täydennän kuitenkin, että kirjeenvaihto kertoo kiinnostavasti Westermarckin monitahoisten henkilökohtaisten vuorovaikutusten lähtökohdista, luonteesta ja kehityksestä. Brittiläisissä ja yhdysvaltalaisissa kirjastokokoelmissa on jonkin verran

”Filosofien är ju på sätt och vis det centrala ämnet i en humanistisk fakultet.”

”Westermarckin sanoin ’filosofilla on sievoinen erivapaus muuttaa kantaa tiuhemmin kuin vaihtaa takkia’.”

kirjeenvaihtoa, joka valottaa lisää Westermarckin ammatillisia suhteita.

Westermarckin akateeminen luennointi keskittyi Keisarilliseen Aleksanterin-Yliopistoon Helsingissä (lukuvuodesta 1891–1892 useine väli vuosineen kevätlukukauteen 1916), Åbo Akademiin (kevätlukukaudesta 1918 syyslukukauteen 1933, paitsi ei opetusta 1920–1921) ja London School of Economicsiin (syyslukukaudesta 1904 kesälukukauteen 1930). Åbo Akademin kirjaston kokoelmassa on eräitä koneella kirjoitettuja filosofian ja psykologian luentoja, joihin Westermarck on tehnyt monia lisämerkintöjä ja korjauksia. Mitä ilmeisimmin hän käytti näitä luentoja opetuksessaan useamman kerran sekä Helsingissä että Turussa.

Tuntemattomia ulottuvuuksia

Varhaisin säilynyt luentosarja on ”Samhällslära” (1894), jonka Westermarckin oppilas Leo Ehrnrooth on toimittanut muistiinpanojen perusteella⁴. Luentosarja oli aikanaan saatavana kirjaseinä, mutta se on nykyään niin harvinainen, että sen digitointi on perusteltua. Siinä Westermarck muun muassa esittää tietoisuuden kantilaisen (tai mendelssohnilaisen) jaottelun mielteisiin, tunteisiin ja tahdonilmauksiin sekä Alfred Lehmannilta peräisin olevan luokittelun sisältötunteisiin ja relaatiotunteisiin⁵. Hän myös kytkee moraalisen arvioinnin intentioniin. Pian Westermarck kuitenkin hylkäsi varhaisessa luentosarjassaan esittämänsä käsityksen moraalitunteista, kuten hän mainitsi kirjeessään (2.10.1898) Lagerborgille kannanmuutosta puolustaen: *Det är ju filosofens sköna privilegium att få ändra åsigt oftare än han behöver byta om rockar.*

Westermarckin filosofian luennoista digitoitaviksi on valittu vuoden 1913 syyslukukaudelle ja vuoden 1914 kevätlukukaudelle merkityt mutta todennäköisesti myö-

hemminkin käytetyt filosofian historian luentosarjat. Edellisessä esitellään John Locke ja David Humea, jälkimmäisessä käsitellään Adam Smithiä ja skottilaista koulukuntaa sekä referoidaan ranskalaista valistusfilosofiaa. Westermarckin omat kannanotot ovat lyhyitä sivuhuomautuksia; selvästikin luennot ovat vain Westermarckin muusta kirjallisuudesta tekemiä poimintoja johdannoksi filosofian historiaan. Olen aiemmin⁶ tarkastellut lähemmin Westermarckin psykologian luentoja ja todennut, että niiden sisältö ja järjestys tukeutuvat lähes kauttaaltaan, jopa paikoitellen suoraan referoiden, Harald Høffdingin teokseen *Psykologi i Omrids paa Grundlag af Erfaring*,⁷ mutta hän ei mainitse asiaa kertaakaan.

Westermarck-kokoelma sisältää myös päiväkirjoja, jotka eivät juurikaan tuo esiin filosofisesti kiinnostavia teemoja. Usein lyhyet merkinnät ovat yksitoikkoisia ja arkipäiväisiä. Rolf Lagerborgin kokoava arviointi onkin osuva:

”I Westermarcks *Diaries* finner man huvudsakligen uppgifter om brev, besök, antal sidor han skrev dag för dag, temperaturen ute och inne, hur blomstren slå ut i hans lustgård; samt uppgifter om ohälsa, mest astma-anfall, ett krånglande knä, ischias. För katarrer är han utsatt höst och vår.”⁸

Muutamia päiväkirjaosuuksia on kuitenkin digitoitu, samoin pieni muistikirja, joka sisältää Westermarckin ehkä henkilökohtaisimpiin kuuluvia mietelmiä (*Aforismer från lediga stunder*). Hän kirjasi muun muassa jo 12.1.1899 Marokon Tetuanissa vastenmielisyytensä saksalaisen filosofian hämäryyttä kohtaan: *Den föreföll så djup emedan den var så grumlig*. Pian sen jälkeen (2.2.1899) hän pohti aforistisesti kielen hämäryyttä: *[S] präkets dunkelhet skyddar den svage tänkaren för kritikens pilar*. Westermarckin luottamus brittiläisen empirismin selkeyteen säilyi horjumattomana.

Westermarckin käsitys omasta tutkijanidentiteetistään oli sidoksissa ajan tieteenalakategorisointeihin. Vaikka hän toimi akateemisissa tehtävissä filosofian ja sosiologian aloilla, hän luennoi myös psykologiaan ja antropologiaan kuuluvista aiheista. Jäättyään yliopistotyöstä eläkkeelle hän huomautti kirjeessä (24.12.1935) Hilma Granqvistille sijoittumisestaan tieteiden kenttään:

”Enligt en tysk definition skall varken Landtman eller jag vara sociologer: våra arbeten äro alltför speciella och för litet filosofiska för en sådan benämning. För egen del kallar jag sociologi all vetenskaplig behandling av det sociala livet. Det hela är en ren definitionsfråga utan större betydelse. ’Etnologin’ är inte en lägre vetenskap än ’sociologin’.”

Samana vuonna Westermarck asemoi kirjeessään (16.4.1935) Rolf Pippingille filosofian oppiaineen akateemisesti: *filosofien är ju på sätt och vis det centrala ämnet i en humanistisk fakultet.*

Jo nuorena Westermarck oli muistikirjassaan (15.8.1887)

pohtinut julkista ja yksityistä minuutta: *Vad som finnes på denna sida förlätet får många skäda; vad som finnes på andra sidan* – ingen någonsin. Muistopuheessaan Gunnar Landtman mainitsi ”todellisen Westermarckin” kätkeytyneen niin, että hänestä syntyi toisille vaikutelma useiden eri henkilöiden muodostamasta kokonaisuudesta pikemmin kuin yhdestä henkilöstä⁹. Akateemisen henkilökuvan lisäksi *Filosofia.fi*-portaali tuo esiin välähdyksiä Westermarckin tuntemattomammista ulottuvuuksista.

Westermarckin valikoituihin teksteihin voi tutustua osoitteessa:
www.filosofia.fi/se/arkiv/ammena/563

Viitteet

- 1 Westermarck 1929.
- 2 Tekstissä siteeratut kirjeet ovat Åbo Akademin kirjaston käsikirjoitusosaston Westermarck-kokoelmasta.
- 3 Stroup 1982, 127.
- 4 Westermarck 1894.
- 5 Lehmann 1892. Lehmannin ja Westermarckin emootiokäsityksistä ks. myös Ihanus 1990, 154–157.
- 6 Ihanus 1990.
- 7 Höföding 1882.
- 8 Lagerborg 1951, 195.
- 9 Landtman 1940, 3.

Kirjallisuus

- Höföding, Harald, *Psykologi i Omrids paa Grundlag af Erfaring*. P. G. Philipsens Forlag, København 1882.
- Ihanus, Juhani, *Kadonneet alkuperät. Edvard Westermarckin sosiopsykologinen ajattelu*. Kirjayhtymä & Suomen Antropologinen Seura, Helsinki 1990.
- Lagerborg, Rolf, *Om Edvard Westermarck och verken från hans verkstad under hans tolv sista år 1927–39*. Holger Schildts Förlag,

- Helsingfors 1951.
- Landtman, Gunnar, Edv. Westermarck. Minnestal vid Finska Vetenskaps-Societetens sammanträde den 21 oktober 1940. *Societas Scientiarum Fennica Årsbok*, 19 C: 2, 1940, 3–20.
- Lehmann, Alfr[ed], *Hovedlovene for det menneskelige Følelsesliv. En experimental og analytisk Undersøgelse af Følelsesilstandenes Natur og Optraeden tilligemed et Bidrag til deres Systematik*. J. Frimodts Forlag, København 1892.
- Stroup, Timothy, *Westermarck's Ethics*. Publications of the Research Institute of the Åbo Akademi Foundation, No. 76. Åbo Akademi, Åbo 1982.
- [Westermarck, Edvard], *Anteckningar i samhällslära enligt Dr. Edv. Westermarcks föreläsningar*. Toim. Leo Ehrnrooth. Akademiska Bokhandeln, Helsingfors 1894.
- Westermarck, Edward, *Memories of my Life* (Minnen ur mitt liv, 1927). Käänt. Anna Barwell. George Allen & Unwin, London 1929.
- Westermarck, Edward, *Ethical Relativity*. Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., London 1932.

niin&näin -lehden Edvard Westermarck -teemanumeron kunniaksi Sosiologia-lehti ja sitä julkaiseva Westermarck-seura houkuttelevat ihmisiä Sosiologia-lehden tilaajiksi Edvard Westermarckin elämään liittyvällä ristikolla.

1. vaiva, joka esti Edvardia urheillemasta lapsena
2. "professorin sheriffi"
3. *The History of Human Marriage* -kirjan kustantaja
4. Edvardin lempiaine koulussa
5. paikka, jossa amerikkalainen taidemaalari kosi Westermarckia
6. suhteessa uskontoon Westermarck oli?
7. Edvardin ensimmäinen virkanimike London School of Economicsissa
8. Edvardin äidin etunimi
9. Westermarckin toimi suomalaisessa turismiyhdistyksessä
10. Edvardin kenttätöiden maa
11. maa, josta Westermarck keräsi *Pro Finlandia* -adressiin nimiä
12. 1900-luvun alun aktivisti, jonka kanssa Edvard toimi pontevasti edellä mainitun adressin synnyssä
13. Westermarckin professuurin oppiala Lontoossa
14. kuuluisa sosiologi, jonka Westermarck tapasi kansainvälisessä psykologikonferenssissa
15. taidemaalari Westermarck

www.sosiologia.fi

Täytä ristikko, niin tiedät mitä tehdä!